

Irrati txikien xede berritzaileak

Mikel Bujanda Oñederra

euskarazko **kazetaritzaren** I. kongresua

0.- ATARIKOA

Euskalerria Irratian zertan ari garen eta nola, zer nahi dugun azaltzeko saialdi bat da honako hau. Deserosotasunetik egina. Azaldu beharrekoaren barnean dagoenak ez du perspektibarik. Hein batean, nork bere buruaz hitz egitea da, eta hori deseroso da, oso.

Hasiera beretik, uxatu behar diren bi tentazio: bat, inori lekzioa ematekoa. Ez gara inorentzat eredu, esperientzia bat da testuinguru jakin eta zehatzean gauzatua, inguruko errealitateak zeharo baldintzatua. Uko horri.

Bestea, deskriptiotik haratago joateko arriskuari muzin egitea. Esperientziaren deskribapen hutsean gelditu nahia, baloraziorik egin gabe emaitzaz, balizko lorpenez edo huts egiteez, edo eskaintzen ari garen produktuaren balioaz. Joera autojustifikatzaileei ere uko.

Euskalerria izeneko irratia txikia da. Zalantzarik gabe onartu behar den kalifikatzailea da *txikia*. Izen handiko irrati txikia. Apala.

Bere xedeak berritzaile ote diren eztabaidagarriagoa da ordea; agian xedeak arrunt eta ohikoak izanik, halabeharrak, ezinbestekak bihurtu du berritzaile — edo besteetatik desberdin— gure tresna hau.

Burutazio hauek inoren intereseko izan daitezkeelakoan, hor doaz.

1. Zertarako sortua.

Jende talde jakin bati, informazioa, entretenimendua, komunikazio zerbitzua eskaintzeko sortu eta eratu da gure irrati hau. Iruñerriko jende euskaldunaren komunikazio publikorako tresna izateko.

Nolako tamainaz ari garen argi esateko, hamar laguneko lantalde bat gara. Egituraren tamaina neurtzeko aurrekontuari begiratu behar zaio, horretan ere ttipi eta xume gara; hori bai, diru kopuru murrizari ateratzen zaion probetxamendua, beste era batera neurtu behar da, balorazioen arlokoa da ordea, eta oraingoz bederen handikeriatan erortzeko tentaldia gainditu egin behar da.

Iruñean sortua, zehatzago Iruñerrian, udalerrri asko baina hiri funtzional bakarra baita Iruñerrikoa. Data fundazional gisa, 1988an azaroaren zazpia, egun horretan zabaldu baigenuen gure lehendabiziko programa. Aurrez urte eta erdian, Euskadi Irratiaren seinalea zabaltzen hasi ginen. Ez zen aditzen, iritsi bai, oso makal, eta errepikagailu bat jarri, eta seinaleari indarra emanez, isolamendua hautsi genuen. Seinale hori zabaltzen jarraitu dugu geroztik, baina egunez egun, urtez urte, gure saioak eginez eta zabaluz. Egoera

probisionalean. Probako emanaldiekin hasi ginen, 16 urte bete dira horrela, hamazazpigarrenean gaude eta beti probak egiten. Legezko baimena iritsi arte proba moduan aritzeko erabakia hartu genuen. Horrela gaude probisionalitate itxuraz betiketuan, iraupen luzeko behinekotasunean. Guk nahi ez dugun bereizgarria da.

2.ABI Atzeko fardeletan-

Gure ibileran bi indar eragile nagusi izan dira: bat, hasierako ideia multzo bat, ideia gutxi baina argiak; eta bi, egun bakoitzari irauteko senez erantzun beharra.

Iruñean, bazen eta bada jende multzo bat euskalduna, euskaraz ari nahi duena. Iruñeko irratietan hamar minutuko tarte marjinal batzuk uzten zitzaizkion euskarari. *Euskadi Irratia* sortua zen ordurako, baina ez genuen Iruñean entzuten.

Idea mamitzeko urte batzuk behar izan ziren, lau zapabost urte. Orain 20 urteko kontuez ari naiz; 1984an eratu zen sozietatea, *Iruñeko Komunikabideak* izenarekin.

1985ekoa da Diputaziora eramandako paper bat, eskari bat, *ad cautelam*. Ezin zitekeen ezer eskatu deus emateko ez zuen Nafar Diputazioari, baina noizbait izanen zuela jakinik, halaxe gelditu zen eskatua, irradi baimena. 1985ean.

Denbora horretan joan zen definitzen proiektua lerro nagusietan: *Lau Haizetara* izeneko orri urdinean dago bildua. Irrati euskaldun baten asmoaren berri zabaldu, eta hitzez hitz zioen: "Iruñerrian bizi garen euskaldunen arazo eta kinka guztien berri emango duen irratia. Gure eztabaidak, pentsamenduak eta gogoak lau haizetara zabalduko dituen... Gurea den irratia; metafora eta guzti: denona den baratzea guztion artean erein, uzta guztiontzat izan dadin..."

Zehaztapenak dakartza: Euskara hutsez ariko da. **Euskal kulturaz arduratuko da bereziki, mundu zabaleko kultura mota guztien artean.** Printzipio doktrinala: **mendez mende gizarte eta kultur arlotan euskaldunok elkartu gaituen guztia zaindu, eta indartzeko ahaleginetan** aritzeko konpromisoa. Gehiago ere: Demokrazia legeak bere egiten ditu, informazioa, berri zuzena zabaltzea. Eta independentea: **askea, ideologia, politika edo eta ekonomi indar loturetatik aske. Bere betebeharrak bakarrik Euskal Herriaren onerako** lan egitea da. Beste bat ere: **euskaldunak protagonista.**

Hori abiatzeko bagagea, ekipaia, anoa. Gida moduko jarraibideak ziren, eta dira. Gutxi, baina argi.

Urte asko joan da geroztik. Horrekin leial izaten saiatu gara.

Beste kontu batzuk ere erabakita gelditu ziren abiatu orduko. Irrati profesionala, hitzaren bi baliotan: funtzionamendurako irizpide moduan, eta irradian ari beharreko langileen dedikazioaren aldetik eskatzen duena.

Sozietate anonimoa hortaz enpresa enplegatzaile izanik eratu zen, baina beste egitura bat ere antolatu zen: Elkarte bat, elkarte kultural izaerarekin, gizartearen parte-hartzea eta sostengu ekonomikoa bideratzeko.

Arlo ekonomikoan, esateko modukoa da publizitatea dugula dirusarrera nagusia. Gure aurrekontuaren erdia baino gehiago publizitate komertzialak betetzen du. Publizitate ez instituzionalak. Horretan jakingarri litzateke beste inor ba ote dagoen egoera horretan.

Elkartean, 800 kide dira, fideltasun, leialtasun, zintzotasun handiz kuota ordaintzen urtez urte. Pentsatu nahi dut egiten dugun lanarekin behar bezala ari garela erantzuten guregan jarria duten konfiantzari.

Laguntza instituzionala, oso gorabeheratsua, beherakoak gehiago izanik gorakoak baino.

Nafar Gobernutik, ezin jakin, duela bi urte ezer ez ziguten eman, iaz zerbait, aurten auskalo. Ematen du baietz.

Eusko Jaurlaritzaren atea jotzen duela hiru urte hasi ginen. Aurten ere eman digute laguntza bat, 30 mila euro ingurukoa (ez hedabideen partidatik, baizik euskalgintzarenetik. Interes kulturalako jarduerak prestatzen ditugun heinean, emisioarena ez da kontzeptu subentzionarioa.)

Ziur aski, parametro enpresarial hutsetan, negozioaren errentagarritasunari begiratuta, ez zen posible izanen; bideragarritasuna izateko aldiz, behartuak gaude gastuak sarrerak baino handiagoak ez izatera.

Horrek pistak ematen ditu, profesionaltasun hutsari gehigarri bat erantsi beharra dagoela. Beste hornigai horren aldaerak, dedikazio, konpromiso, edo bokazioa izan daiteke, plus bat: Lanbidea gehi konpromisoa.

3. BIDEAN IKASITAKOAK .

Irratiaren nortasuna definitzeko ezaugarrietako batzuk, hortaz, hasieratik zehaztuak izan ditugu. Beste batzuk, bidean ibili ahala joan dira argitzen. Esate baterako:

Nolako kazetaritza egin nahi genuen. Horrela, intuizioaren kukuak esan zigun oreka zela irauteko gakoa. Oreka puntua, hemendik zerbait, handik kontrapisua, horrelako, gutxi gorebeherako irizpidea. Iraun beharrak berak ekarria, zalantzarik gabe. Beharrak erakutsia. Bestalde, zintzo jokatu beharra. Hasiera hartan, zintzo ez ezik, txintxo, inozo agian: agertzen den hori, eta hori besterik ez, hartu kontagai, bere horretan harturik, berria, interesgarri, garrantzizkoa, baina azpian zer dagoen begiratu gabe.

Kazetaritzaz teorizatzekeo kezkatzekeo astirik ez, ezta perspektibarik ere, eta egin beharrekoa, egitea zen, praxia pragmatikoa, eta zuhur ibiltzea.

Orduan lauso samar, gerora argi samar ikusita, hasierako urte haietan ere bagenuen behar bat, besteak bezalakoa izateko. Iruñea aldean –erdaraz- ari ziren irratiek egiten dutena baietz guk egin. Haien adina izatea, gurea, euskarazko irratia Iruñean posible zela frogatzeko, egin zitekeela erakusteko bai geure buruei, bai besteenei. Gaitasuna bagenuela erakutsi, baita hipererakutsi ere, izan eta izate hori adierazi, sobre-errepresentatuz, hainbeste mesfidantza gainditzeko.

Hortaz besteak bezalako izateko joera bat, borondate hori egon da eta dago gure aldetik, baina luzera ez da posible izan. Besteak bezalakoak ez bagara, ez da desberdin izateko gogoagatik, baizik inguratzen gaituen errealitateak berak beharturik. Agerikoaz gainera azpia ere agertuz, edo hobeki, beha eta begira egotearen ondorioz, agerira ateratzen direnak ere ikusiz.

4. GEURE BEGIRATOKIA

Eskaintzen ari garen komunikazio zerbitzua, lerro nagusietan, beste edozein irratik egiten duenaren modukoa da: informazio, entretenimendu, dibulgazio, konpainia, harreman sarea, mintzatokia eskaini; ahal den neurrian geure zerbitzuaren hartzaileei bizimodua zertxobait atseginago egiten saiatu, laguntasuna, adiskidantza, konpainia eskainiz. Klasikoa. Hori, euskaraz, Iruñerrian, tamaina txikian, jende gutxirekin moldatuz.

Hein handi batean, normaldua dago geure eginkizun informatiboa, instituzioetan akreditatuak gaude, informazioa lortzeko bideak zabalik ditugu - informazio interesatua zabaltzen eskuzabalak dira instituzioak- harreman formalak, normalak ditugu, edo hor nonbait.

Alde horretatik, beraz, besteen pareko gara; urteen joanaren indarrez, halako onarpen instituzionala sendotu da.

Baina aldi berean, gainera kendu ezin den sentsazioa da, anomalia garena Iruñealdeko panorama informatiboan, eta ez bakarrik euskaraz aritzeagatik. Kazetaritzan euskaraz aritzea berez da jarduera subertsiboa. Hori, ez bakarrik Iruñean, nonahi, epaile batzuk erakutsi digute kazetari euskalduna susmopean dagoela, desestabilizatzaile dela.

Baina oraingo kontua ez da hori. Hizkuntzarena bazter uzteko ariketa hipotetikoa eginik, Gazteleraz ariko bagina ere, Nafarroako errealitateak baldintzatu baino gehiago, modu jakin batean jokatzera behartzen gaitu.

Ikusten duguna kontatzen dugu. *Zer gerta, huraxe konta*. Horixe dugu gure gida-ikurra.

Eta zer ikusten dugun gure behatokitik, horra gakoa. Gizartea, honen dinamika, sektore batean eta bestean ari diren talde antolamenduak, batzuen eta besteen proposamenak, kezkak, ekimenak, salaketak. Gizarte bizia da, dibertsoa, zer kontatu ugari ematen du. Hori dugu gure kontagaiaren hornitzaile handi bat, edo langaia.

Bestea, guztiongan eragina duten erabakiak hartzeko gunea, arlotik politiko instituzionala, guztion diruarekin zer egiten den, politikariak, agintaritza, boterea edo dominazio aparatua.

Arlo horretatik, gure aktualitatea zein den, adibide moduan, azken bolada honetan zabaldu ditugun berrietako batzuk:

Iruñekoak dira:

1. Lurpeko parkina egiten hasi dira Gazteluko Plazan. Ustekabean antzinako aztarnak aurkitu dira. Terma erromatarrek, sistema hidrauliko konplexua agerian. Baita Erdi Arokoak ere. Hilobiak. Gaztelu horma baten zatia.... antzinako Iruñeaz ziren hipotesi historikoak, hiria nola egituratua zegoen eta beste, dena hankaz goratua gelditu da aurkikuntza baliotsuekin.

Aurkitutakoaren balioa ikusita, hiriaren museoa bertan egitea proposatu dute batzuek.

Ondare historiko artistiko kulturala dagoen tokitik atera, plazaren lur azpia hustu dute, arrastoak non diren inork ez daki.

Lurpeko parkina egin da.

2. Aurtengo otsailean, liburugintza gaia zuen erakusketa zentsuratu eta debekatu du udal agintaritzak: polikromia zer den erakusteko Euskal Herriko mapa bat, Bonaparterena, eta eskuizkribu bat liburu izaterainoko prozesua zein den erakusteko, Sarrionandiak idatzi eta zuzenduriko testuak agertzen ziren. Nafarroa Euskal Herria ez dela, eta Sarrionandiaren testuak publiko aurrean agertzeari debekua jarritz, erakusketa ezin izan zen Iruñean egin.

3. Alde zaharrea, ehun urteko eraikin bat, pilotaleku zaharra. Hamar urte bada gazte batzuek euren bizimodua egiteko, aukeratua dutena, aurrez hogeitaz guttiz utzia egon ondoren. Gaztetxea. Botatzen hasi dira oraindik jendea atera gabe zegoela. Bota dute, hustu dute. Txikitu dute, suntsitu dute.

Alkate andereak gaztetxe horretan zebiltzanak arrotzak direla esan du, kanpotik etorriak. Adierazpen xenofoboak egiten dituen andere bat dugu alkate. Harrigarria, harrigarriagoa jakinik bera ere Iruñetik kanpo sortua baita. Gure aktualitatea da, geure begien aurrean gertatzen ikusi dugu.

4. Iruñean, bere etxean, bere bizitokian, irregularitateak eginak dituen hiritar bat da alkate; Barcina andereak udal ordenantzen aurka jokatzeko bat egin zituen pisua eta atikoa, hori egiteko baimenik gabe. Gehiago dena, ganbara, trastero bezala deklaratu izan du bizitoki bihurturiko zati, eta horren arabera ordaindu du kontribuzioa; beraz, ogasun publikoari iruzur egin diola frogatzen duten dokumentuak badira, epaileak erabaki behar dituenak.

Horrelakoak ditugu Iruñean.

5. Azken hilabeteetan, hiriko espazio publikoak erabiltzeko baimenak eta debekuak; edo azken urteotan oso ugari, ugariegi hizkuntzari emandako trataeraren ingurukoak.

Kale izenen errotulazioa, ele bitan jarri behar dituztela jakinik ez dute hori egin, ea oharkabean pasatzen den, edo zain inork helegitea egin dezan, eta gero ere.

Bistatik kendu, desagertu, duen funtzionalitate apurra kendu, des-estimulatu, euskara konfliktibizatu –liskartu-, euskaldun jendea eskluitu, euskaltzaleak iraindu, bere sentimenduetan agreditu. Horixe egiten ari dira. Ez da jeneralizazio bat, baizik gertaera xehe askoren akumulazioa.

6. Ekainaren hasieran izandako euskararen Kontseiluaren manifestazioaz oroitu. Baimenik ez Gaztelu plazan sartzeko: saski baloi joko batzuk prestatu zituen, ziurrenik espresuki manifestariak kanpoan bazter uzteko asmo osoarekin. Megafoniarik erabiltzeko baimenik ere ez. Zokoraturik eta isilik.

Guztia irentsi behar izan genuen. Baina min egin zigun umiliazioak, min egiten digute.

7. Hizkuntzaren gaian, Udaletik plano zabalagora joaz, Gobernutik Hizkuntza Politikako Zuzendaritzatik egindakoak ezin konta ahala dira, zein baino zein zakarragoa, banan bana kontatu behar izan ditugunak. Hemen bat bakarra: UEUrekin urtetan eginiko elkarlanerako hitzarmena halako batean hautsi; laguntza ukatu egiatzko unibertsitatea ez den aitzakiarekin. Aldi berean egiptologia bezalako diziplina *zientifikoa* lantzen ari den elkarte pribatu bati unibertsitate lerruna aitortu dio praktikan. Parlamentuak agindutakoari muzin, jaramonik batere ez. Geure begiz ikusi dugu, eta Euskalerrria Irratian kontatu behar izan dugu.

Honelakoak kontatzera behartuak gaude egunetik egunera.

Adibide batzuk dira, bada luzaz aritzeko. Honelako aleak banan bana emanaz, egun, aste, hilabete eta urteen joanean, meta egiten da, piloa. Eta, halako batean meta horri begirada panoramikoa eman, eta agertzen den erretratua, berez da adierazgarria. Zer gertatzen den azaltzeko klabeak erakusten ditu. Funtzionamenduaren mekanismoak zein diren. Bai gutxienez hipotesi batzuk formulatzeko adinakoak.

Nahi bezala agintzen dute, nahi dutena egiten. Gauzei izena jartzen hasita, beraz: Autoritarismoaren erakustaldi etengabea; boterearen erabilera antidemokratikoa. Eta hortxe daude, tinko, seguru. Inpunitatea dute. Immunitatea; Ez minik ez zigorrik haiendako. Nola da hori, nola lortu dute?

Oso maiz atera behar izaten dugun beste langai batekin azalduz: Bardea, entrenamendu militarrek egiteko gunea, poligonoa. Urteen joanean ugari izan dira adierazpen eta erabaki ofizialak, Parlamentuak emanak, baita Gobernuak berak ere: aski zela, Estatuarekin eginga dagoen kontratuaren iraupena agorturik, kitto eta ez gehiago.

Dozenatik gora dira halako proklama ofizialak. Ozenki emanak. Gero berriz, atzera eta ontzat eman da beste urte mordo batean erabiltzeko akordioa. Hortxe ari dira, Europa guztian toki bakarra, hegazkinetatik bonbardaketak nola egin ikasten. Nafarroaren lur zati bat horretarako utzia, NATOkoak, estatubatuarrek ere bai. Ekialde Hurbil, Erdiko edo Urrunekoan erakutsiko dute Nafarroan ikasia.

Zeren truke? Hori da galdera.

Diru truke, lehendabiziko erantzuna. Bardeako lurren erabiltzaile diren, erabilzeko eskubide duten herriek dirua, kanon bat hartzen dute Madrilgo Defentsa Ministeriotik. Horrela dago arautua.

Hori bakarrik?: militarrek behar eta Europa guztiak eskaintzerik ez duen zerbitzu bat ematen dio Nafarroak Estatuari. Horren ordaina zein ote da? Hartzekodun posizioan egonik Nafarroa, ez al du hartuko? jar dezagun, hipotesi moduan nafar agintariak interes berezia dutela azpiegitura handi, erraldoiren bat eraikitzeko. Proiektu diskutigarri eztabaidatua, baina Estatuko Gobernuak sostengu inkondizionala emateko konpromisoa hartu du, trukean. Nik zuri lur zati bat; zuk niri inbertsio hau. Hipotesia besterik ez da. Ziztrin samarra ematen du: erabilera militarreko, hiltzen ikasteko baimena, azpiegitura zenbaiten inbertsioaren truke.

Hipotesi hau aintzat hartuz gero, pista eman lezake beste zerbaiteko. Zer gehiago dute Nafarroako agintariak Estatuari saltzeko? Ordainak eskatzeko? Handi, garrantzizko, erabakigarri den zer?

Erantzun posible bat: Estatuak duen ondarrerik maitagarriena, lehentasunetan prioritarioa: batasun territoriala; aberriaren zati- ezintasuna. Ez da azalpen asko eman beharrik; Euskal Herria bere kasa ibili zale den herria dela gogoratzea aski da: zer da hegaldia zamaten duen oztopoa?... Nafarroa. Eginkizun estrategikoaz ari gara.

Herri honetako agintariak beren gain hartua dute konpromisoa Euskal Herriaren martxa oztopatzeko. Eta prezioa jartzen diote lan honi, Estatuaren nahiarekin bat izateari leiltasuna deitu eta leialtasun hori saldu. Faktura pasatzen diote Gobernu zentralari. Eredu instituzional politikoa ez ukitzeko konpromisoa (horrekin batera, ia gauza bera beste izen batekin: botere-multzo jakin batek bere kontrolpeko esparruaren ustiaketa eskusiban egiteko eskubidea; negozioak, kontzesioak, kontratuak...

Nafarroa ofiziala, edo Botere politiko-ekonomiko-mediatico nafarra multzo kontzentratua, ahaltzua da. Parte dira bertan alderdi sindikatu, sozietate publiko eta anonimo, presio egiteko erakunde indartsu batzuk. Horiek biltzen, aglutinatzen dituen oreka konglomeratua da; guztiak harreman sare trabatuan, barne lotura estuko entramadoa, gotortua, baztertzaila, begirada deserosotik libre aritu nahi dute.

Kirats usteleko portaerak antzematen dira maiz samar, kargu publiko eta interes pribatuen arteko nahasmenak, baina

kontsentituak daude. Gobernu zentraletik imintziorik txikiena egiten hasi orduko, Nafarroatik estatu mailako kontua dela, *cuestion de estado* dela gogoratzen diete. Edo *menos palabras, más cemento*. Normalki Estatuak eskuzabal, naharo eskertzen dio *leialtasuna*. Inbertsioak Nafarroako jendeak senti dezala ongi doakiola *statu quo* honetan.

Baina gehiago ere bada: Bula erosten dute, besteok bete beharreko dauzkagun arauak betetzetik libre, salbuetsiak, eximituak daude Immunitate, inpunitatea da leialtasunaren ordaina. Egiten uzten diete. Ez ikusiarena egiten dute. Berdion dio astakeriak egitea edozein arlotan, Kulturarenean edo beste edozeinetan. Bula dute.

Non dira, bestela, beste zenbaitetan huskeria batengatik urkamendu mediatikoak antolatzeke zaletasuna eta erraztasuna duten horiek? Badakite horiek ere zein den joko.

(Ohar batzuk: 1. zientzialariek dioten moduan, gertatzen denaren esplikazio baliozkoa ematen duen eredu bat da.

2. Kudeatzaile ona da, abantailazko posizioari etekina ateratzen diona, aukerak probetxatzen dakiena. Tratante ona. Politika transakzioa da, salerosketa. Horrela bada, bedi, baina ziztrin gelditzen da. Leialtasuna esan baina xantaiaren antz handia du. (Paper tristea da Nafarroari jokarazten diotena, instrumentalizatuz)

3. Gehiengo sozialaren babes, hauteskunde demokratikoetan gehiengoaren sostengua du sistemak. Eragozpena, hala ere: gehiengoa izatetik guztia izatera koska bat dago. Ez dute hori ikusten. Gehiengoa totalitatea balitz bezala ari dira, -gutxiengorik, besterik edo bestelakorik ez balego bezala-. (Horrela jokatzek totalitarismotik gertuago dirudi joko arau demokratikoetatik baino.)

Gertaera puntualei begirada panoramikoak emateak dakarren erretratua da. Behaketak berak ekarria. Errealitateak, ez begiratzeko modukoak. Gertatzen direnak dira, eta guk, kazetari garenok zer gertatzen den kontatzen dugu. *Zer gerta, huraxe konta*.

Beste medioek ere gauza bera egiten ote dute?

5. Albisteen zirkulazioa Nafarroan.

Inguratzen gaituen errealitate hori nola agertzen da Nafarroako hedabideetan?

Ez du zerikusirik handirik marraztu dugunarekin. Izan ere, hein handi batean, botere-entramadoaren luzagarria baita albisteen zabalkunde sistema.

Batek kanta, eta besteak koroa egin, oihartzun akritikoan. Batek erakusten du bidea, zer esan eta nola; zer esan eta zer isildu. Hegemonikoa da, tradizioa du, ehun urte beteak ditu, salmentan eta banaketan txiki uzten ditu gainerakoak. Izena esan beharra ere ez dago: *el periodiko*, esan, eta denek ulertzen dute. Egunkariaren antonomasia da Nafarroan.

Alde batetik, beste hedabide lokalek baino egitura eta erredakzio talde zabalagoa du; bestaldetik sakon txertatua dago nafar gizartean eta harreman estuan beste botere guneekin. Ondorioa da aurrea hartzen duela askotan, eta besteek segimendua egin behar izaten diotela.

Baina gehiago dago, zer den albiste, zein mezuk merezi duen hedatua izatea, zeinek ez edo zer dagoen mundutik at, hein handi batean hortxe erabakitzen da praktikan.

Bere indarra aski ez eta gero beste medio txikietan, batez ere irrati eta telebista lokaletan lortzen duen errepika dago.

(Inork ez dezala oker ulertu: badira bestelako hedabideak, orbita propioan jiraka dabilzanak. Baina konparazioa latza da. Egin izan ditugu behaketa batzuk. Bat aipa liteke: Eguesko afera. Udal administrazio, alkate eta honen negozio pribatuak, postu publiko, lursailen erabileraren kalifikazio, negozio pribatu eta halakoak. Duela urtebete agertua, hegemonikoa ez den medio batek atera zuen. Beste inork ez zion oihartzunik eman, ezer atera ez balitz bezala. Egunkari horrek, saileko beste atal batzuk atera zituen gero, baina besteak isilik. Zortzi bat egun behar izan ziren, hedabide hegemonikoak gaia hartu arte, bere gisa, eta orduan iratzarri ziren besteak, sateliteak, irrati lokalak. Ordura arte betatua izan balute bezala. Euren iturri (ia) bakarra zein den erakutsiz).

Ahal handikoa da, eta arretaz aztertzeko modukoak dira esandako egunkari hegemoniko horretan geroaldiko aditzarekin agertzen diren albistek, iragarpenak: *El gobierno aprobará la próxima semana*. Aurreraturik ematen duen gertaera baino gehiago, Gobernuari zer egin behar duen esaten ari zaiola ematen du. Agindu itxura beteko iragarpena. Estudio sistematikoa egin behar litzateke, baina hipotesi moduan, susmoa.

Boteretsua, gizartean sartua, influentzia handikoa, eragile. Huskeria handi bihurtzeko indarra, garrantzizkoa gertatu ez balitz bezala pasaraztekoa. Berez eskandalua izateko zama duena irensgarri bihur dezake eta, alderantziz, ezereza hanpatu eta horri begira fokoak jarri. Horixe baita kontua, fokoa zeri jarri, zer argitara atera, eta zer itzalean, ilunpean utzi.

Jakina, Nafarroaren bertsio ofiziala zabaltzen du: paradisua ez, baina hor nonbait. Aitzindaria da gure komunitatea, edonoren inbidia. *Statu quo*, gauzak diren bezala, ongi daude, ezin hobekiago. Traba bakarra proiektu ofizial guztiei oztupoa jartzea beste helbururik ez duen jende talde bat, gutxi eta gaizto, beti berberak, gehienbat *euskadianoak*.

Asko luzatu gabe, doktrina ofizialaren hornigai bat da Nafarroaren espainiartasuna. Egunkari horrek bereziki gorrotatzen du proiektu euskadianoa (z eta c-rekin maiz agertu izan du, *euzcadi*). Horren etsai amorratu, eta euskadianok edozein bazterretan aurkitzen dituenak, baita pertsegitu ere dituenak. Hor bai obsesioa, eta banaketa manikeo baterako irizpide izaten dena: euskadianoek zerbaiten alde egiten badute, nafar zintzoek gehiengo sozialak hori gaitzetsi beharra du, zernahi dela, esate baterako Gaztelu plaza azpiko ondare kulturala.

Kurioso da mekanismo hori. Euskararekin ere gertatzen da: euskara maite dute euskadizaleek. Ni ez naiz euskadizale, beraz ez dut, Nafarroak ez du euskara maite.

Edo maite badu, *vasco sí, el de antes*. Antzinakoa, eta bazterrean, sukalde zokoan, edo mendiko bordan.

Periodiko horrena, gai serioa da, larria, batez ere bere ikusmoldeak zabaltzeko eta sarrarazteko zenbateko indarra duen ezaguturik, eta aldi berean zabaltzen dituen ideia eta ikusmolde horiek zein diren jakinik. Aurtengo udaberrian agertutako liburu batean, (**RAMON LAPESKERA**, *Me avergoncé de Diario de Navarra*.-Pamiela argitaletxean) ikus daiteke.

Ezaugarri bat, manikeismoa da; sailak aise bereizten ditu: nafar zintzoak dira gehienak, gehiengoa; bestaldean belar gaiztoak, bazter nahastaileak. Lerro banatzailea; eredu politiko instituzionalarekin konforme izan ala ez. Ezezkoa bada, horrek beste tatxa eta gaitz asko dakar berarekin.

Baina askoz ere gehiago dago: historikoki, Autoritarioaren eta ordenaren defendatzaile handi, diktadurak demokrazia baino nahiago izan ditu; errepublikaren aurka ez bakarrik idatziz, konspirazioa antolatzen, buruzagi faxistekin harremanak egiten, altxamenduaren hasierako uneetan rol erabakigarria izan zuen, gero errepresio basatienaren bultzatzaile; Francoren aldeko, jakina, baina ez hori bakarrik, Mussoliniren miresle eta Hitler beraren goresle izan zen. Hori guztia joana da, baina periodiko horrek ez du damurik

erakutsi, Ez barkamenik eskatu. Ramon Lapeskera idazleak gogoratu duen bezala.

Periodiko hori da Victor Praderak mamituriko doktrina zabaldu duena, paktismoaren doktrina, eta hortik eratorritako nabarrismo diferentziazionistaren asmazioa hedatu, gero del Burgok eguneratu eta amejoratu ondoren, gaur egun Nafarroan dugun errejimenaren eragile, aita-ama eta zaintzaile. Hortxe erditua, hortik propagatua. Probintziabakarreko navarrismoa azken finean periodiko horren emaitza dela esatera dator **MIGUEL IZU**, *Navarra como problema* liburuan.

Nobedadeak izan dira azken hilabeteotan (egunkari horretan). Alde batetik beste egunkari bat agertu da Iruñeko plazan *La estafeta*, irudi duenez eskuineragotik. Bestalde Administrazio Kontseilu buruan aldaketa. Ikusi egin behar Periodikoaren joerara irizpide berririk eraman nahi eta ahal izanen duen. Nafar zintzoen multzora euskaltzaleen sektore bat inkorpoatu nahi bat, edo horren sintoma batzuk antzematen zaizkio.

Gainerakoan, informazioaren zirkulazioa nolakoa den, Prentsa Bulego potentia du Administrazio Foralak, bere rola jokatzuz, agintaritzari komeni zaizkionak zabalduz, komeni ez zaizkionak ezkutatzuz, halako buulegoetan ohi den moduan informazioa eta propaganda nahasiz, *todo va bien* esaldiaren bertsio nafarraren hedatzaile izanez. Nafarroa honetan edo hartan aitzindari dela, *Navarra es pionera*, halako edo bestelako ranking edo ongizatearen sailkapenean edo errenta gehien dutenen artean. Horrela ateratzen da gero informazio lokaleko albisteen hamarretik sei. *El Gobierno ha decidido, el Gobierno ha dicho*. Eta horrekin kontent eta pozik.

Ildo honetan, irudi bereziki tristea ematen dutenak telebista lokal berri samarrak dira. Pribatuak dira, baina publikoki finantzatuak, dirulaguntza zuzenak ez badira publizitate instituzionalaren bidez, eta hortaz, lerro ofizialekoak. Kazetaritza jenerorik penagarrienaren adibide, kazetaritza enkomiastikoa, dena lausengu eta losintxa agintari maiteei, mandatari fantastikoak ditugu, gurea bezalako herririk ez da. Ez da munduan hoberik.

Beti irudi zait tamalgarria kazetari tonto-utila. Irizpiderik gabekoa, amnesikoa, agintarien esanak ergelki zabaltzen dituen, mezua xenofobia dela ohartu gabe ere.

Izatetik hek bezala Urtzi jaunak libra gaitzala.

6.- GUREAN ZER

Ez dugu besteak ez bezalako izateko gogo berezirik, alternatibo izateko bokaziorik. Ez dut uste. Profesional, homologatu izan nahi dugu, jende zintzoen artean kontsideratuak izan nahi genuke, euskaraz bai, baina funtsean besteen antzeko. Ezin dugu ordea horrelakoak izan, ez digute uzten. Ingurumenak behartzen gaitu, ikusten duguna kontatzeko konpromisoa dugu egunez egun. Horretan ari gara.

Izenak berak baldintzatzen gaitu, puska batean mugatzen. *Euskalerrria Irratia* gara. Izena, 1987an edo aukeratua: Euskalerrria, honela *h-rik* gabe. Komunikabideetan tradizio bat zuen: Telebista espainiarra bakarra zenean Joxemari Iriondok duela 30 urte luze egiten zuen saio hura; eta aldi berean, lauso samar baina euskararen herri, euskararen gordeleku edo antzeko kontzeptu gutxi gorabehera hizkuntzan zentratua bagenuen buruan beharbada. Asmoen deklarazioa bada behintzat.

Gaiak badu garrantzia, batez ere Nafarroan historikoki Euskalerrria kontzeptua onartua izan arren, azken urteotako inboluzioaren emaitzaz, Euskal Herriaren ukazioa ofizialdu baitu eskuinak: *esa quimera que llaman Euskalerrria*, esaten aditu diogu UPNko eledun bati, ziur aski Popularren manualetan emaniko jarraibideari men eginez.

Euskal Herria ukatzera iritsi dira eta gu *Euskalerrria (irratia)* gara.

Hortxe ari gara; zer, nola eta norentzat, labur esateko:

Langai nagusia, informazioa da. Horixe gure eginkizun nagusia.

Lanaren antolaketa, bi norabidetan doa, alde batetik gu haren bila joanez, deitzen gaituztenak, zer esana dutela iragarri eta horien esanak eta mezuak jasotzera. Horrekin saio informatiboak eginez.

Edo gurera etortzera animatuz, gonbidatuz, ekarriz edo liatuz. Eta horrela emanaldi magazinak eginez.

Oso kontuan hartuz beti norentzat ari garen. Norentzat eta norekin, ia gauza bera baita: jende talde jakin baten zerbitzura ari gara. Jende hori Iruñea eta inguruko euskaldunak dira. Jende hori Iruñerrian, barreiatua hiri honetako mugimendu, talde, antolamendutan; edo partikular gisa.

Horien asmo, kezka, proposamen, iritzi eta ikuspuntuak entzun, bildu, plazaratu, ezagunak izateko bidea jarri. Interes berezia hizketan jartzeko, mintza daitezten.

Euskaraz. Euskara errealitate soziala, tresna funtzional izan dadin. Hortxe gure enpeinu nagusia. Jende hori hein handi batean sakabanatua, oso erdaldundua den gizarte batean bizi da, euskara presentzia urrikoa da. Ezkutuan, oso isilean gelditzen da. Huts hori bete nahirik. Oso kontuan hartuz, askorentzat irratia dela euskararekin kontaktua izateko aukera bakarra.

Funtsean Informazio saio eta magazinak. Harako poesia hura bezala, gure produktua oso merkea da, herriari ematen diogu herriak emana. Ematen dugu debalde, edo guri bederen debalde ematen digu herriak, Bitartekari gara: batzuen ahotik hartu, eta nahi duenaren belarrirako eman.

Talde profesional murrizta. Hori bai, paritariora, zenbat gizon hainbat emakume, bost eta bost. Zertan dabilen badakien jendea. Ahal duena egiten duena, eta indarrak ahal bezain ongi erabiltzera behartua dagoena. Horregatik liante izatea egokitu zaiona. Inguruan nor dabilen eta hura animatu, gonbidatu, batzuetan engainatu, koordinatu, esplotatu, ustiatu borondate oneko jende asko, xoxik ikusi ez duena, eta batere itxaropenik ez duena. Zer esana duen jendea bilatu, asko dira, -denak-, zer esan baduena, esaten badakitenak horri bide ematea da gure lana; ahal bada estudioan, bestela telefonoz; ahal bada zuzenean, bestela aldeztu aurretik grabatuta, baina jende anitzen ahotsez beteriko saioak izateko, partizipatiboak, kolektiboaren emaitza agertzeko, biltoki edo plaza bihurturik irratia.

Hor urtez urte aurkitu duguna, lagun eta laguntzaile borondate handikoak, eskuzabalak, euren jakintza eta denbora emateko dispozizioan daudenak. Nork berea: sormena, kritika, iruzkina, informazioa, ikusmoldea; ahal dugun gehiena, ahal dugun onena, ahalik espektro zabalena.

Gehienbat gure hurbilekoak, Iruñekoak, Nafarroakoak, baina hori ere ez da dogma, lagun espezialista askotxo ditugu gurekin, herrialdearen mugetatik kanpokoak fisikoki, baina gure konpartsan dabilzanak.

Lotsa ia galdua dugu, lotsaren poltsa hustua, ahitua, atrebentzia gehiegi, abusuagatik, gertatu izan zaigu pertsona berarengana egunean bi alditan jotzea. Horrela izan gabe ere, eskertzekoa, oso eskertzekoa jende horren borondatea.

Beraz, lantaldeko kazetariari gertatzen zaie, esatari eta dinamizatzaile izatea; koro zuzendari esatea gehiegi litzateke, egokiago beharbada krupier modukoak, joko banatzaile, eta akuilatzaile; jokalarien artean ere denetarik baitago, asko irratizale bokazionatuak, besteak borondate oneko jendea, ezetz esateko unea aurkitu ez duena utzi ez diotelako.

Programazioaren xehetasun batzuk emanez:

Informaziorako tarte labur batzuk, goizaldean: bi, bosna minutukoak.

Informazio saio garatuak, ordu erdikoak, goizean, bazkalaurretik, eta bazkalondoren ordubetekoa (honetan, erdi eta erdi, berrien kontaketa gehi konpainia).

Magazinak goizean eta arratsaldean. *Karrikoluzio*, bi ordu; *Arratsalde Puntu On*, arratsaldez, bi ordu. Hor gure eskaintzaren ardatza.

Arrats beranduan musika saioak, laguntzaile kualifikatuek prestatuak eta aurkeztuak: Gontzal Agote, Amaia Lasa, Gorka Urbizu, Joseba Beramendi.

Gehi astebururako gida-saio bat;

Gehi, Asteroide, astean zehar emanikoen hautaketa, eta adabakiak josiz, errepikaldiak.

Futbol partiden emanaldiak. Geu ere hor gabiltza igande arratsaldeetako giroa kutsatzen golak oihuka kantatuz.

Oro har, konbentzionalak gara hor ere. Baina esatarien ukitu eta zigilu pertsonalarekin.

Horrela esanda, programazio parrillak ez dirudi gauza handia. Ez da.

Baina hori da dagoena. Nahi bada, horri guztiari gogoia gehitu behar zaio. Gogo hori plus bat da beti; Irudimena, aldikakoa, intermitentea; ahulezien sailean, kenkari, geure mugak eta akatsak: ahalmen limitatua. Indarra, gogatsu aritzea, batzutan txinaurri lanetan, bestetan txori papogorri kantari alferrarena egiten. Beti kaskagogor. Intentsitatez bizitzen egunetik egunerakoa.

Estiloaz, esan dezakeguna, komunikazioa ahal bezain naturalena nahi dugula. Bizia, Funtzionala. Nahia hori da bederen. Emaizta ez dakit.

Programazio generalista, euskaldun jende guztia aintzat hartu nahirik. Inor baztertu gabe.

Libre? Hein handi batean bai. Beharbada, ziurrenik, txiki garelako. Txikiago, libreago, hedabideak: itzal handiko diren heinean presio gehiago haiengan. Gu apal eta txiki gara. Gure txikian zer edo zer egin dezakegula iruditzen zaigu eta horretan ari gara.

Hauekin zertan gabiltzan ezagutzeko hurbilpen moduko bat egin dugu.

Gehiago esan daitekeen arren, **Nongotasunaz**, esate baterako. Irrati lokala gara. Hurbileko lanetan ari gara. Tokitasunaren defentsa egiteko arrazoiak badaude. Gure produkzioa, egunean zazpi ordukoa da. Astebukaeretan gutxiago. Baina zergatik mugatu zerbitzua gertukora? *Euskadi Irratia* zabaltzen dugu. Plano lokalari nazionala gehitzen diogu. Ez da formula berria, baina bai gutxi erabilia euskarazko irratietan. Osagarritasuna ikusten dugu guk, binomio horretako elementuak elkarren aberasgarri ikusten ditugu.

Iparraldeko Euskal Irratiak,
elkarlanean aitzindari

Luzien Etxezarreta

euskarazko **kazetaritzaren** I. kongresua

XX. mendeko komunikabideek eragin iraultzan Euskal Herriak erdarazko uhinen olatua jasan duela, euskara eta euskal kulturaren kaltetan aipatzen da asko. Bestela begiratuz, euskarak eta euskal kulturak urratsak egin dituztela hauei esker aipatzekoa da. Mende berri honetan irudien munduak gaina hartuko duen beste guztiei ez da hain argi, Interneten eragina adierazgarria da, irudiak bai, baina ere soinua, baita ere idazkia bat egiten baitira. Horrela

gogoetagarria da euskarazko irratigintzak duen ekarpena. Batez ere, jendetza gutxikoa den eskualdean, XX. mende hondarreko azken hogeitun urteetan, Lapurdin, Nafarroa Beherean eta Zuberoan, hiru erakunde hortzez eta haginez aritu dira, eta jarraitzen dute, elkarlanean, egokituz mende berriko apustuei, euskalgintzan eredugarri izanez.

1 Irratigintzaren hasiera Iparraldean

1.1 TSFa

Pariseko estudioetarik, Frantzia erditsuan kokatu emisoreen medioz, TSF (*Télégraphie Sans Fil*) teknikarekin Iparralderaino etorri zen orduan deitzen zen «radioa». Uhin Luzeen medioz, 50eko hamarkadan, telebista ez zela oraindik etorria, gure eskualdeetan Radio Parisen ondotik, Paris Inter entzuten ahal zen, France Inter bilakatuko zela ondoren. Bordeletik ere ordu beretan, Uhin ertainetan zetorren halako eskualde irrati bat, Radio Andorrarekin batera. Hamarkada honen bukaeran transistoreak dioda ikusgarriak ordezkatu zituen eta irrati entzuteko tresnak itxuraldatu. Urte haietan ere zen, uda garaietan, Biarritzen kokatu, Larrun kaskoan zela errepikagailua, *Radio Côte Basque* irrati : erdarazkoa, baina igandero ordu erdi batez, Pantxoa Etxezaharreta eta honen inguruko lagun batzuei esker euskarazko emanaldiak hedatzen zituen. Izugarriko arrakasta bildu zuen emanaldi honek, gure herriaren euskararen gosea eta atsegina azaldu zuena.

Uda soiletik egunerokoa bilakatu zen tokiko irrati hau, Baionako Herriko Etxean zituen estudioekin, Bordeletik zetorren «*Bordeaux Aquitaine*» estatu irratiaren menpe deslotze batzuei esker. Egutero bost minutuko emankizuna euskaraz izan zen eta hor hasi ziren hainbat pertsona euskarazko lehen irratigintza markatu zutenak, nola Maite Barnetxe bidarraitarra nahiz Jamattitt Dirassar hazpandarra.

Irrati libre, piratak deitzen zirenak, Frantzian, 70eko hamarkadan bazterrak harrotzen hasi ziren, FMaren teknologia berri arinari esker, batez ere Italiako material merke berriekin. Irrati, eta euskarazko irrati gose horrek lehen adar bat eragin zuen Lapurdi Kostaldean, *Radio Adour Navarre* izeneko irratiarekin. Honek 1980. urtean Loiola Irratiari esker, Nafar mendi batean jarri errepikagailu batekin hedatzen zuen nonbait han egutero ordubetez, erdarazko emanaldi bat, tokiko berriak aipatuz, euskara pixka bat sartuz, baina oro har eragin sozial oso motzarekin.

1.2 Irrati libreak plazara

1981. urtea premiazkoa gertatu zen Frantzian Mitterrand eta ezkerreko gobernura iritsi zirelarik: uhinen eztanda nagusia gertatu zen hitzemanen baitzen ordu arte estatu monopolioa zen uhinen munduaren irekitzea.

Lapurdin maiatzetik at *Radio Adour Navarre* plazara agertu zen Baionan, nahiz besteak bezala ez oraindik legezkoa izan eta debekatua zen publizitatea argiki eginez. Irrati hau plurala agertu zen, euskara pixka bat ere ematen zuela, elebitasunaren bidea aukeratu zuen, gaskoia ere erabiliz, portugesa ere, tokiko elkartei hitza emanaz. Irratiak izugarriko entzuleria ukan zuen, geroago tokiko Radio Francen irratiak bereganatuko zituen hainbat irrati langileri

lehendabiziko trebakuntza eraginkorra eskainiz. Alexandre de la Cerda zen irrati honen buruzagi ezaguna, denen oniritzia bildu zuela.

Euskalgintza mundukoak zuhurtzia handiz urte horretako udazkenean *Euskara eta Euskal Kulturaren Jardunaldietan* sartu ziren. Hortik atera zen ondoko urtean Pizkundera, gaur egungo Euskal Konfederazioa zena. Uda horretan, 1981ean, talde bat, euskal irratigintzaz axolaturik bildu zen. Eztabaidak izan arren udazkenerako xedea finkatu zen: euskara hutsezko irrati baten eraikitzea. Abenduaren 24an horrela *Gure Irratia*, euskara hutsez, hasi zen Milafrangan. Errepikagailu ahul bat baizik ez zuen, bertan jarria eta Errobiko harana baizik ez zuen estaltzen. 1982ko otsailean, Nafarroa Beherean, Irulegin, Menta mendiko baserrian *Irulegiko Irratia* abiatu zen, hau ere elkarte irratia. Garazi Baigorriko bazterretan entzungarri zen. *Gure Irratiaren* barnean ari zen zuberotar taldea, udazkenerako Zuberoan jarri zen, Irabarneko Jauregian, *Xiberoko Botza* sortuz. Bakoitzak eremu natural bat estaltzen zuen, Iparraldeko hiru euskalki nagusien inguruan.

Urte batez hiru irrati sortu ziren, egitura berdintsukoak, *Gure Irratiak* hargatik zaukela «osoki euskarazko» irratigintza bultzatu nahi zuela. Beste biek, komunikatzearen beharrak zirela eta elebitasunaren aukera egin zuten, erdarazko emanaldiak integratuz. Hauk, denborarekin gutitu ziren eta gaur egun hiru irrati hauek, botere publikoen aurrean «d'expression basque» bezala kontsideratuak dira. 1980ko hamarkada horretan beste irrati batzuk ere sortu ziren, euskararik gabekoak, nola *Radio Bayonne*, irrati munizipala, diru publiko asko irentsi zuena. Angelun *Anglet FM* irratiak elkarte asko bildu zituen, erdaraz hau ere. Gaur egun desagertuak dira. Beste irrati batzuk nola *Radio Bonne Humeur* edo protestanteen irrati bat Arrangoitzen, *Radio Bonne Nouvelle*, sortu ziren, eremu hertsikoak alde guzietarik.

Lapurdi Irratia, hamarkada horretan sortu zena ohargarria da: elizak bultzaturik «Lapurdiko parrokien» irrati da, Uztaritzeko Seminarioa izanikoan dagoena. Diru eta langilez erraztasunak izan zituen. Euskarazko emanaldiak ditu, baina ez dabil ez berrigintzan ez euskal kultur animazio lanetan

Frantziako irrati libre oldea egituratu zen pixkanaka. Askok aukera komertziala egin zuten eta sareak muntatu, nola NRJ. Asko ere desagertu ziren, diru eskasez edo barne gatazken ondorioz. Askatasun espiritua gordez eta hurbileko komunikazio sozialaren haritik, asko elkartu ziren FNRL federazio batean, gaur CNRL (*Confédération Nationale des Radios Libres*) izenekoan. Hori botere publikoei buruz borrokatu zen, irratien legeztatze, ararteko lanak eginez. Lorpen nagusi izan zen ere FSER (*Fonds de Soutien à l'Expression Radiophonique*) honen sortzea: honekin beren diru kontuetan publizitate iturriak %20 baino apalagoak diren irratiek estatuaren legeko laguntza bat eskuratzen ahal dute. Gaur egun hori da «estatuaren laguntza» deitzen dena.

2 Elkarlana

2.1 Egitura berdintsuak

Hiru euskal irratiek legeztatu ziren 1984an, frekuentzia ofiziala eta baimenak lortuz. Hiru irrati hauek parte hartzen dute gaur CNRL Konfederazioan, beste 250ekin, honen Charte edo Ageriko puntuekin bat eginez. Atal nagusiak dira:

irradi libre, independente eta laikoak izatea, pluralak eta pluralistak izatea, irradi humanistak ingurumenaz axolatuak izatea, kazetarien deontologia errespetatzen duten irradiak izatea, kultur hedapenez axolatuak izatea, diruzko komunikazioa ukatzen duten irradiak izatea, funtzionamendu demokratikoaren ukaitea, elkartasunean ari diren irradiak izatea...

Argi da Iparraldeko hiru euskal irratiek, bai helburuetan, bai egituretan, berdintasun nabariak dituztela. Euskara eta euskal kulturaren hedapen eta promozioa, elkarte sistema batean aritzea, diru iturri berdintsuak ukaitea, euskararen irradi zerbitzu publiko baten obratzea dira puntu nagusiak.

Finantzamenduek argi erakusten dute irradiak nola herrian sustraituak diren. Irradi bakoitzaren urteko dirugintza milioi bat libera, 150 000 euroren inguruan dabil. 2002. urtean *Gure Irratiak* 20 urte ospatzen zituela, diru kontuen %25 1.000 familien laguntzatik zetorren. Irulegiko Irratiak urtero etxez etxe egin esketik, 4.500 etxetarik bere kontuen %30 ateratzen du. *Xiberoko Botzak*, probintziako 42 herrietatik 38tan 1.500 etxetako laguntza eskuratzen du, eskea 70 laguntzailek egina delarik.

Irratiek lanbide berdinak ere lantzen dituzte urtetik urtera, euskara eta euskal kulturaren zerbitzuko, hainbat ekitaldi jendeatarik hurbil eramanez, herriko biziaren ispilu eta bozeramaile. Hurbiltasun horren lantzeko irradi bakoitzak errepikagailuak jarri ditu entzumenaren erosotasunaren hobetzeko, besteak beste Barkoxe, Larraine, Aldude, Aiherra, Donapaleu, Hazparne, Sara eta Hendaian. Estudio «dezentralizatuak», denborarekin jarri ziren ere, nola Donapaleu, Hazparne eta Hendaian, «Antxeta Irratia» sortuz Bidasoa eta Txingudi inguruko entzuleei buruz hurbilagotik lan egiteko.

2.2 Elkarlanaren abiatzea

Elkarlana pixkanaka eta naturalki hasi zen. Euskararen militante zirenez geroz irratien kudeatzaile eta langileak, lehendabizi. Lortu dute bereizkuntzen gainditzea, nahi edo ez, euskalkien ezberdintasunek zailtasunak ematen baitzituzten, baita ere maiz bakartia izan zen euskalgintzako lan aspaldikoak. Irratigintzak elkarlana bultzatu du hainbat egituren artean, topaketa ezinbestezkoa eskainiz.

Euskalgintzako arlo nagusietan, gertakari handiak, nola Euskal Kantu Txapelketa, Herri Urrats, Nafarroaren Eguna elkarrekin ematen hasi zen laster. *Radio Adour Navarre* gelditu ondoren, igandeetako euskarazko meza, herriz herri eman zen hiru irratietan 84. urtetik at, emankizun hori jende askorentzat premiazkoa gertatzen dela. Irratiek elkar antenaz hartzen ahal zutela, irratizko elkarlanak erraztuak izan ziren. Horrela, laster igandeak elkarrekin hedatu ziren. Laster ere, elkarrekin eman zen goizeko 07:30eko berri sail nagusia, entzumen ordu nagusian, baita ere pilota emanaldiak edo euskal presoen inguruan asteroko «presoen oihartzuna».

Elkarlanaren egituratzearen beharra hargatik indartu zen 90eko hamarkadaren hasieran. Departamenduarenganikako diru laguntza baten erdiesteko, aho batez hitz egiteko orduan hasi zen «Euskal Herria 2010» lan taldean eta honek eragin «Garapen Kontseilua»-ren barnean, hautetsiek bultzaturik. Gisa berean, 1990ean Euskal Kultur Erakundea sortu baitzen, honek irratien kultur emanaldien finantzamendua baldintzatu zuen elkarlan bati, eta profesionaltasun baten bide hobetu bati, 95. urtetik at bereziki.

1995eko urte osoan, Donibane Garazin maiz bildu ziren irratien arduradunak. Ondoko urtea izan zen elkarlanerako egitura baten onartzea eta honen finkatzea. Hau guztiaren emaitza 1997ko martxoaren 15ean gorpuztu zen: *Euskal Irratiak* elkarte sortu zen.

3 Euskal Irratiak erakundea

Duela sei urte eta erdi hasi erakundea ez da Federazio edo Konfederazio bat, baina Frantziako 1901eko elkarteen legearen arabera. «Union des radios d'expression basque» izena hartu zuen.

Elkarlanaren sakontze eta finkatzea ekarri du urtetik urtera, hobekuntza nabariarekin, botere publikoekin harremanak argiago jarriz eta euskalgintzako beste adarrekin hobekiago koordinatuz.

Euskal Irratiak erakundearen Estatutuetan, bigarren Atalak helburuak finkatzen ditu :

- euskara eta euskal kulturaren garapenaren laguntzea euskal kultur elkarteen zerbitzurako jarriz bere ahalak
- euskarazko irratien antolakuntza, koordinazioa eta irradi ekoizpenen garapenaren laguntzea Euskal Herriari eskaini zerbitzuaren hobetzeko
- elkarte irratien interesen ordezkatzeko botere publikoei buruz
- partaide diren elkarteen artean botere publikoei buruz diru laguntzen negoziatzea eta hala beharrez hauen partekatzearen obratzea
- behar diren ahalekin elkarrekin ekoizpenen kudeantza eta animazioaren obratzea
- sozial eta ekonomia mailan elkartekideen harmonizazioaren laguntzea

Erakundearen Administrazio Kontseilua 9 lagunek osatzen dute: irradi bakoitzak izendatzen dituela 3 ordezkari. Legezko Biltzar Nagusiaren osagarri dira: hiru irratien Administrazio Kontseiluak, irratien langileak baita irratien emankizun egile laguntzaileak.

Ohargarri da *Euskal Irratiak* erakundeak bere lan eremua «Euskal Herriko muga historikoetan» kokatzen duela. Sortzaileak *Xiberoko Botza*, *Irulegiko Irratia* eta *Gure Irratia* dira. Ateak irekirik dira beraz geroko aldaketentzat.

Erakunde berri honek elkarlan saila lau ardatz nagusietan eramaten du geroztik:

- Elkarrekin hedatzeko programa komunak: eguneroko ia lau ordu berri sail eta emankizun tematikoak eta besta egunak, igandeak, kanpoko ekitaldiak, kirolak.
- Trebakuntza plangintza bat
- Mantenimendu teknikoak: hedagailu, errepikagailuak, HF materialak
- Bozeremailegotza komuna botere publiko, herri erakunde edo elkarte nagusiei buruz

4 Biharko lanak

4.1 Biharko Gomendioak

Biharko Jardunaldiak, 2001eko abenduan, Europako Hizkuntzen Urtea zela eta Frantziako CNRL federazioak antolatuta zuen, Baionako *Gure Irratia* eta

Italiako AMIS elkartearekin. Horretatik atera ziren «Biarrizko Gomendioak», zazpi puntutan eratuak.

Azpimarratu zen «irradi libreen garrantzia eta erantzukizuna herri hizkuntzen defentsa eta garapenerako, hauek direnez gero gizadiaren ondare premiazkoak». Gomendio hauek eskatzen diete Europako irratiei bat egin dezaten Europako Hizkuntzen Ageriaren gomendioekin, 1992?eko ekainaren 24an onartuekin, batez ere hauen 11. atalarekin. Puntu hauen arabera CNRLak bere buruzagitzan «Frantziako herri hizkuntzetarako lehendakariorde baten izendatzea» obratu zuen. Eskatu zen ere hor irradi libreen laguntzeko legedian herri hizkuntzen baliatzaile diren irratiak sustengatuak izan ditzeten.

4.2 Arrosa proiektua

Arrosa proiektua, Euskal Herri guziko irratien arteko elkarlana, argiki biharko apustu nagusia da. Izena dator Arrosa herritik, han Euskal Herria Zuzenean Festibala kari bildu baitziren Euskal Herriko irratiak. Proiektu hau, Iparraldeko hiru irratiek bultzatua da, aurreko urteetako hainbat elkarlan saioen ondokoa. Altsasun, 90eko hamarkadan, hainbat bilera izan zen irratien artean, *Egin irratia* eta hamar bat irradi libreen ordezkariak bildu ziren baina ez zen deus konkretuki plazaratu ahal izan. Biarrizko Jardunaldian sortu zen ofizialki Arrosa xedea, eta 19 irratiren artean hitzarmen bat sinatu zen. Hauek 54 frekuentziekin 225.000 entzule biltzen dutela, proiektuaren neurria agertzen du. Lehen obratze batean, Andoainen Martin Ugalde parkean irradi ekoizpen zentro bat jarri zen 2002ko hasieran, baina berehalako nekeziek atzerapen bat ekarri zuten. Lehen lan komunak hasi ziren: Korrikaren heltzea Baionara edo herri Urrats Euskal herri osora hedatu ziren. 2003ko urte erdian, beste elkarlan bide bat jarri zen Interneteko webgune baten bidez, trukatzeko banku bat eraikiz. Hau dena bidean da orain eta perspektibak oraindik irekiak. Finantzamendu publikoen etortzeak itxuralda lezakete lan hau eta optimismo ezaxola gehiegirik gabe ondoko urteetan dena garatuko dela pentsatzen ahal da.

4.3 Munduratzea

Europa eta munduratzea Internetekin bidean dela erran daiteke gaur egun. Europako legedi ezberdinek tratatzen dute oraindik elkarlana, baina bideak irekiak dira. AMARC, Munduko irradi komunitarioen elkarteak European duen adarrak elkarlan bat bideratu du aurreko urteetan, kanpaina batzuen karietara, nola IHESaren aurka. Afrikako irratiekin kooperazioak bidean dira gaur URCAF, irradi komunitario frantses hiztunekin. Italiako elkarte batzuk, nola Erromako AMIS aitzindari dira. Gisa berean Frantziako CNRL Konfederazioa proiektu askoren babesle da. Euskarazko irratientzat, mundu guztiko euskaldunen lokarri izatea amesgarri bezain interesgarri daiteke. Euskara munduko beste hizkuntzen artean komunikazioaren ardatz jarriko da pixkanaka.

Parisen, 2003ko urriaren 4an Kultura Ministerioak lehendabiziko aldiz antolatu «Hizkuntzen Jardunaldi Nazionalean», Euskal Irratiek herri hizkuntzak baliatzen dituzten irratien faborez zazpi neurri proposatu zituzten :

- Frantziak Europako Hizkuntzen Agiria berrestea
- Hizkuntzek legezko ofizialtasun esparru baten plantan jartzea

- Estatuaren diru laguntzarako kontuan hartua izan dadin herri hizkuntzen erabilpena, kriterio baikor bezala
- Hizkuntz Politika eraginkor baterako estatu zerbitzuak eta tokiko kolektibitateak koordina daitezzen
- CSAk, Estatuko Ikus-entzunezkoen Goi Kontseiluak herri hizkuntzak kontuan har ditzan frekuentzien banaketetarako
- Herri hizkuntzetan ari diren langileentzat trebakuntza jarraikiak lagunduak izan daitezzen
- Gazteentzat sortu «gazte enpleguen» iraunkortzeko laguntza bereziak emanak izan ditezzen herri hizkuntzetan ari diren irratien kasuetan

Europako Foru Soziala, Parise ondoan arazo honetan iragaten dena euskalgintzaren apustu honen adierazgarri da. Irrati libre independenteentzat espazio bat prestatu zaie milaka etorri jendeen artean. Irrati lanak euskaraz prestatu ahal izan dira, Internetekin nahi duen irratiaentzat baliagarri direnak.

4.4 Irrati libreen beharra

Legedi berrien aldeko borrokak ere biharko lan nabari izanen dira. Frantzia Europako herri bakarra da, 81eko ezkerre eta borroka askori esker, legedi baikor bat jarri zuena irradi libreen alde. Legedi hau, beti mehatxatua da, batez ere Europako legeen aldetik «diru publikoa pribatuei ez emateko». Euskal irratien arteko lana Espainian balitz legedi hobe bat irradi libreei buruz erraztua legoke.

Irrati «pribatu» eta «publiko»-en arteko muga hori ere gogoetagarri da.

Euskadi Irratiak Herri Irratien ondotik bere xedea obratzen du. Irrati pribatuek, Iparraldean, estatuko zerbitzu publikoak egiten ez zuena obratu dute. Zerbitzu publikoaren definizioak denborarekin aldatzen dira, batez ere publikoa pribatizatzen ari den Europa honetan. Horrek inoiz baino gehiago gaur egun libre deitzen diren irradi horien garrantzia eta beharra